

Anatomija prevara

piše: Bojan S. Radoš
b.rados@emagazin.co.yu

Prilikom testiranja bilansnih pozicija na njihovu objektivnost i istinitost, jedno od najznačajnijih pitanja u savremenim formama izveštavanja jeste identifikovanje potencijalnih rizika koji mogu dovesti do nepoštenog izveštavanja. Takva vrsta analize ima za cilj da pokaže da li u okviru jednog preduzeća postoje uticaji koji mogu svesno dovesti do propusta u iskazivanjima pojedinih oblika imovine kojom raspolaže preduzeće.

Statistička razmatranja koja postoje na ovu temu identifikovala su dva osnovna polja na kojima se može analizirati pomenuti fenomen, a to su pozicije nekretnina, postrojenja i opreme koja se procenjuju na svoju precenjenost i drugi koji se odnosi na neadekvatno iskazivanje ostvarenih prihoda. Za svaki od navedenih oblika prevara ustanovljena je osnovna lista indikatora putem kojih se utvrđuje rizik od pojave propusta u bilansiranju poslovnih događaja. Na taj način identifikovana su tri osnovna faktora koja utiču na to da se počini prevara.

Bez dobrog informacionog sistema mogućnosti prevare u firmi su mnogo veće

„Propust” u izveštajima

Prvi faktor, Incentives/Pressures, može se okarakterisati kao namera, odnosno svestan podstrek menadžmenta ili drugih pojedinaca u preduzeću da se napravi materijalno značajan propust u izveštajima. Ova vrsta aktivnosti prevashodno zavisi od elemenata koji uređuju samo tržište na kojem se posluje kao i pravne regulative koja profilise na koji način će se određeni poslovni događaji odvijati.

Indikatori putem kojih se može uočiti navedena pojava su konstantno povećanje prihoda na godišnjem nivou preduzeća u odnosu na njegovu konkurenciju, novi računovodstveni, statutarni, odnosno regulatorni zahtevi, operativni promašaji prilikom uvođenja novih proizvoda/usluga na tržište koji mogu pojačati bojazan od bankrotstva ili nepoželjnog preuzimanja (hostile takeover) od strane konkurencije, značajno umanjjenje zahteva potrošača u pogledu kvaliteta pružene usluge, kao i rastući trend poslovnih promašaja koji se odnose kako na samu industrijsku granu, tako i na ekonomiju u celini.

Nesvesna pomoć

U okviru analize ove grupe indikatora važno mesto zauzimaju zainteresovane strane za poslovanje samog entiteta koje mogu

nesvesno svojim iskazanim očekivanjima doprineti da se finansijski izveštaji neadekvatno iskažu. Tu se pre svega misli na investicione analitičare, kreditore, akcionare, koji su zainteresovani za poslovni rezultat preduzeća. Njihova očekivanja, kao i željena profitabilnost, odnosno trend poslovanja, u direktnoj su vezi sa pritiskom koji stoji ispred menadžmenta prilikom obelodanjivanja godišnjih finansijskih izveštaja. Ovakve situacije su naročito intenzivne kada je reč o preduzećima koja se kotiraju na sekundarnom tržištu kapitala i od čijeg poslovnog rezultata zavisi odnos cena akcija, finansijskog položaja ili cash flowa.

Drugi faktor, Opportunities, predstavlja mogućnost da se identifikuju bilansne pozicije na kojima se može izvesti nedozvoljena aktivnost. Sama priroda industrije ili aktivnosti koje zaokupljaju pažnju preduzeća, obezbeđuju vodič ka tome da se datumi, brojevi, kao i same računovodstvene isprave nepravilno iskažu. Ovakvi događaji najčešće nastaju u okolnostima kao što su transakcije sa povezanim pravnim licima koje nisu deo uobičajenih transakcija ili transakcije istog tipa koje nisu prošle detaljnu internu, odnosno eksternu kontrolu. Takve stvari omogućava i snažno iskazani uticaj na okruženje ili sposobnost da se dominira na lokalnom tržištu, ▶

što omogućava da se diktiraju uslovi oko cena usluga sa kupcima i dobavljačima koje mogu rezultirati tzv. non-arms lenghts transactions. U ovu grupu transakcija spadaju i aktivnosti koje se odnose na značajne, ali po svojoj prirodi neuobičajene transakcije koje imaju izraženu kompleksnost po pitanju svog računovodstvenog iskazivanja datuma i brojeva.

Ovakve transakcije treba sa posebnom pažnjom analizirati, pogotovo ako su nastale na kraju obračunskog perioda za koji se sastavlja finansijski izveštaj. Za takve transakcije neophodno je sastaviti posebno dizajniranu listu pitanja/zahteva, putem koje menadžment treba da odgovori na uslove i razloge nastanka ovakvih transakcija sa prilogom računovodstvene dokumentacije koja treba da potvrdi opravdanost nastalih događaja. Ovakve aktivnosti se dodatno usložnjavaju činjenicom da mnoga preduzeća posluju van okvira nacionalne teritorije i da je istim aktivnostima obuhvaćen veći broj privrednih društava koje posluju u različitim sredinama gde, ipak, vladaju drugačije ekonomske kulture poslovanja.

Međutim, ovde treba istaći veoma važan segment poslovanja preduzeća, a to je sistem interne kontrole. Prema svojoj osnovnoj nameni ova vrsta aktivnosti u okviru samog entiteta treba da proizvede metodologiju nadgledanja transakcija kako bi se sprečile mogućnosti pojave nepoštenog izveštavanja i samim tim previda u pogledu objektivnosti iskazanih bilansnih pozicija od strane menadžmenta preduzeća. Ove aktivnosti se dodatno komplikuju u preduzećima gde postoje uočljive disproporcije u pogledu organizacione strukture, kao i nivoa odgovornosti koju preuzimaju pojedini sektori u

SAS1

Statement of Audit Standards (SAS 1) navodi načelo koje se zove profesionalni skepticizam, a kojim treba da se prilikom detektovanja rizika prevara rukovodi nezavisna struka. Ova vrsta načela treba da obezbedi uslove za objektivnost analize finansijskih izveštaja, kako bi se putem upita moglo pouzdano identifikovati postojanje uslova za nepošteno izveštavanje. U prilog tome SAS 99 obezbeđuje materijalni vodič kroz nezavisnu reviziju bilansnih pozicija u pogledu procenjivanja mogućnosti pojave rizičnih faktora. Profesionalni skepticizam baziran je na prikupljanju informacija različitog sadržaja, uključujući i rizične faktore, sa jednim ciljem, a to je da se identifikuje i odgovori na rizik prevare u finansijskim izveštajima preduzeća.

preduzeću. U takvim okolnostima definisati linije autorizacije, odnosno monitoringa transakcija predstavlja značajan problem kojem treba posvetiti vreme.

Ako se ovom problemu doda i to da preduzeće u okviru svog poslovanja koristi neefikasan informacioni sistem, odnosno loš paket računovodstvenih programa koji u svojim bazama podataka nemaju dobro koncipiranu tehnologiju praćenja transakcija, onda uslovi za prevanu postaju izuzetno povoljni.

Kako firma, tako i radnik

Da bi se preventivno uticalo na mogućnost pojave zloupotreba u izveštavanju, sistem interne kontrole mora biti tako dizajniran da obezbedi jasne procedure i tehnike putem kojih će se moći jasno nadgledati celokupan ciklus izveštavanja, kao i same obrade transakcija. To znači da se opisom ciklusa poslovnih događaja mora predvideti način izvršenja u pogledu prijema dokumentacije, njene obrade, unosa u računovodstveni sistem, način vezivanja unetih podataka u bazu sa ostalim transakcijama, da se računovodstvenim sistemom

obezbedi dovoljan broj upita na osnovu kojih se definiše kako jedna transakcija treba da se unese i koja vrsta isprava mora da stoji na raspolaganju kako bi se transakcija mogla pravdati. U okviru obrade transakcije moraju se definisati kontrolna mesta koja su sistemski pozicionirana i koja putem upita obezbeđuju dalji protok informacija kroz sistem.

Ove vrste aktivnosti naročito su aktuelne kod preduzeća koja na godišnjem nivou imaju obim transakcija koje se mere u milionskim brojevima, kao što je npr. poslovanje u okviru bankarskog sektora. Treći faktor, Attitudes/Rationalizations, predstavlja osnovu pristupa, iznad svega karakter koji se definiše kao set moralnih pravila koja dozvoljavaju menadžmentu ili pojedincima u preduzeću da realizuju svoje namere koje su iskazane kroz nečastan čin. To znači, da ukoliko se npr. menadžment odluči za taktiku da svoje potrošače optereti realno višim cenama (cene koje su monopolizovane) usluga od ovih koje bi trebalo da budu, ili ako se odluči na taktiku da primorava kupca da kupi njegov proizvod, to može kod pojedinaca u preduzeću da izazove reakciju da se ponašaju na isti način kao i njegova kompanija. U konkretnom slučaju to znači nepošteno ponašanje, na primer, neće registrovati da je nastala prodaja preko fiskalne kase, da isti proizvod usled zastarelosti treba da se otpiše u celosti, a sa druge strane ostvariće prihod za svoj račun. ■

Autor je asistent na poslovima finansijske revizije